

Tomaszewski, Jerzy

„Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950”, Jaroslav Vaculík, Brno 1993 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 84/3, 420-421

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Jaroslav Vaculík, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. „Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy University v Brně”, svazek XLVIII, Masaryková Universita v Brně, 1993, s. 158.

Autor tej książki zajmuje się od kilkunastu lat badaniem procesu reemigracji i osadnictwa Czechów i Słowaków po drugiej wojnie światowej i opublikował z tej dziedziny kilka interesujących studiów. Obecna praca jest podsumowaniem wyników dotychczasowych badań — własnych oraz innych uczonych — i ukazuje całość tych ruchów migracyjnych. Zaznaczyć należy, iż interesuje go jedynie reemigracja Czechów i Słowaków od dawna osiadłych poza granicami Czechosłowacji (a także przyjazdy z Rusi Podkarpackiej, wchodzącej poprzednio w skład Republiki i w 1945 r. przyłączonej do radzieckiej Ukrainy), a nie powroty osób, które znalazły się poza granicami kraju w wyniku działań wojennych oraz okupacji (ten rodzaj migracji określa — słusznie — jako repatriację).

Ogółem do końca 1950 r. powróciło około 200 tys. osób (Vaculík podaje — w ślad za źródłami — liczby z dokładnością do jednej osoby, ale nie należy przykładać nadmiernej wagi do ścisłości tych statystyk), a więc około 10 % ogółu Czechów i Słowaków żyjących za granicą według szacunków (chyba jednak przesadnych) z 1945 r. Osiedlano ich przede wszystkim w regionach opuszczanych przez Niemców (wysiedlanych na mocy postanowień poczdamskich) i Węgrów (wyjeżdżali w zamian za Słowaków powracających z Węgier).

Książka składa się z dwóch podstawowych części. W pierwszej rozpatruje politykę reemigracyjną rządu czechosłowackiego, stan prawny oraz proces osadnictwa reemigrantów. W drugiej omawia szczegółowo reemigrację z poszczególnych krajów (kolejno: Wołyń, Węgry, Rumunia, Jugosławia, Bułgaria, Austria, Niemcy; o znikomej rozmiarach reemigracji z Polski znajdziemy wzmianki w części pierwszej). W zakończeniu wymienia główne przyczyny reemigracji oraz krytycznie ocenia politykę państwa wobec powracających Czechów i Słowaków.

Zaletą książki jest rzeczowa analiza procesu reemigracji, ukazująca zarówno rozmaite motywy kierujące reemigrantami, skomplikowane nieraz okoliczności ich powrotu, prawne i międzynarodowe komplikacje z tym związane, a wreszcie nadzieje i rozczarowania osiedlanych na rozmaitych terenach Republiki, nieraz w trudnych warunkach, nie odpowiadających obietnicom władz i oczekiwaniom zainteresowanych. Niejednokrotnie autor zwraca uwagę na konflikty, które powstawały na pogranicznych ziemiach skąd wysiedlono Niemców, między reemigrantami a wcześniej przybyłymi osadnikami z centralnej części państwa. Przybywających z Węgier Słowaków osiedlano nieraz na ziemiach czeskich, wbrew ich pragnieniu by zamieszkać w Słowacji. Motywy klasowej polityki postulowanej przez komunistów powodowały, że reemigranci nie zawsze otrzymywali gospodarstwa odpowiadające rozmiarom i charakterem tym, które pozostawili w kraju przez siebie opuszczonym.

Interesującym zagadnieniem, zaledwie marginesowo wzmiankowanym przez Vaculíka, są specyficzne cechy kultury i obyczaju wyróżniające reemigrantów od społeczeństw czeskiego i słowackiego oraz różniące ich między sobą. Nie wszyscy nawet dobrze władali ojczystymi językami, a to powodowało, że otoczenie traktowało ich niechętnie, nieraz podejrzliwie. Kwestie te zasługiwałyby na znacznie szersze potraktowanie. Interesujące byłoby także ukazanie procesu integracji reemigrantów w nowym środowisku.

Niejednokrotnie odnieść można wrażenie, iż Vaculík był skrupowany ograniczonymi rozmiarami publikacji uniwersyteckiej. Czytelnik w wielu miejscach oczekuje szerszego komentarza oraz analizy, lecz zamiast tego autor jedynie zaznacza istnienie problemu, lub daje tylko ogólny zarys. Tak np. godne byłoby szerszego rozważenia doświadczenie wyniesione przez reemigrantów z Wołynia, czyli spod władzy radzieckiej. Dowiadujemy się wprawdzie, że partia komunistyczna oceniała przybyszów z dawnego województwa wołyńskiego (do 1939 r. wchodzącego w skład Polski) jako elementy reakcyjne, lecz pozostaje otwarte pytanie jakie doświadczenia złożyły się na ich postawy i dlaczego takiej samej opinii nie formułowano w stosunku do reemigrantów ze wschodniej części Wołynia (przed 1939 r. należącej do ZSRR). W tym konkretnym przypadku Vaculík nie może odesłać czytelnika do dawniejszych publikacji (także własnych), gdyż opublikowano je w czasach, gdy względy cenzuralne nie pozwalały na rzetelną analizę stosunków panujących w ZSRR. Interesująca byłaby również analiza stanowisk poszczególnych czeskich i słowackich partii politycznych wobec reemigrantów oraz praktycznych działań, zmierzających do pozyskania zwolenników.

Godne uwagi są załączniki do książki, w których autor podał niektóre dane statystyczne oraz dokumenty (decyzje rządu i porozumienia międzynarodowe) odnoszące się do reemigracji. Warto byłoby jednak poddać krytycznej analizie wartość szacunkowych danych statystycznych.

W sumie książka Vaculka jest pozycją interesującą, która pozwala zorientować się w mało znanej problematyce ruchów reemigracyjnych w Czechosłowacji po drugiej wojnie światowej. Pozostawia jednak wrażenie, iż jest to dopiero zarys problematyki, którą autor zamierza ukazać w przyszłej, obszernej rozprawie. Mam nadzieję, że książkę taką napisze i że znajdą się środki na jej publikację.

Jerzy Tomaszewski